

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Digitaalisen valokuvan merkitys visuaalisena keskusteluna ja yhteisöllisyyden rakentajana pirkanmaalaisen päiväkodin WhatsApp-ryhmässä

Tutkimus pyrkii lisäämään ymmärrystä modernin viestintäteknologian avulla välitettyjen valokuvien merkityksistä yhteisöjen sisäisessä viestinnässä. Tapaustutkimuksen kohteena on pirkanmaalaisen päiväkodin perustama WhatsApp-ryhmä ja siellä jaetut valokuvat, joita analysoidaan visuaalisena keskusteluna ja joiden merkitystä tarkastellaan yhteisöllisyyden kokemisen näkökulmasta. Tutkimuksen teoreettisen viitekehityksen muodostavat Mikko Villin tutkimus (2010) valokuvajakamisen aikaansaamasta *etäläsnäolon* tunteesta sekä Asko Lehmuskallion (2012) pohdinta filmiajan ja digitaalisen ajan amatöörivalokuvan käytön eroista. Edellä mainittuun valokuvatutkimukseen yhdistetään lisäksi Seymour Sarasonin (1974) kehittämiä ajatuksia yhteisöstä ja yhteisöllisyyden tunteen rakentumisesta.

Empiirinen aineisto koostuu lasten huoltajien puolistrukturoiduista teemahaastatteluista, joita tyypiteltiin sisällönanalyysillä. Tutkimuksen tulokset vahvistavat digitaalisen perhevalokuvauksen tutkimuksista saatuja tuloksia siltä osin, että kuvat herättävät voimakkaita tunteita ja aikaansaavat vastaanottajissa läsnäolonkokemuksen. Päiväkodin henkilöstö valikoi jaettavaksi päiväkodin tapahtumia myönteisessä valossa esittäviä kuvia (vrt. Lehmuskallio 2012), jolloin kuvat lisäsivät vanhempien kokemaa turvallisuudentunnetta sekä paransivat ryhmän jäsenten keskinäistä tunnistamista. Koska päiväkotiki on lähiyhteisö ja perhettä julkisempi ryhmä, huoltajat eivät halunneet itse aktiivisesti osallistua vapaa-ajalla otettujen valokuvien jakamiseen. Päiväkodin WhatsApp-ryhmä toimikin perinteisen yksisuuntaisen tiedotuskanavan tavoin. Huoltajien valokuville antama merkitys vaihteli sen mukaan, millaisia odotuksia heillä oli valokuvia kohtaan ja miten hyvin nämä odotukset täyttyivät tai olivat täyttymättä.

AVAINSANAT: Digitaalinen valokuva, visuaalinen keskustelu, yhteisöllisyys, WhatsApp-sovellus

Tässä artikkelissa pureudutaan moderniin viestintäteknologiaan perustuvan valokuvaviestinnän merkitykseen visuaalisena keskusteluna ja yhteisöllisyyden vahvistajana. Tapaustutkimuksen kohteena on yhden pirkanmaalaisen päiväkodin

muodostama yhteisö ja sen ylläpitämä älypuhelimella toimiva WhatsApp-ryhmä, johon kuuluvat päiväkodin henkilökunta ja päiväkodissa käyvien lasten huoltajat. Tutkimusta varten on haastateltu ryhmään kuuluvia henkilöitä, ja tutkimustulokset perustuvat näin hankitun laadullisen haastatteluaineiston analysointiin ja tulkintaan.

Tutkimus pyrkii osaltaan kehittämään sekä digitaalisen valokuvaviestinnän teoriaa että visuaalisen viestinnän käytäntöjä. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia konkreettisia hyöty- tai haittanäkökuilma sekä kehittämistarpeita digitaalinen valokuvaviestintä sisältää. Lähtökohtana oli ajatus, että tutkimuksen kohdepäiväkoti toimisi mainiosti ilman valokuvien jakoakin, mutta voidaan olettaa, että kuvaviestintäryhmässä jaetut valokuvat tuovat päiväkotiyhteisön toimintaan lisäarvoa ottaen huomioon, että valokuvien jakaminen on jatkunut jo kolmen lukukauden ajan.

Artikkelissa tarkastellaan ensin valokuvaa visuaalisena keskusteluna, sen jälkeen yhteisöllisyyden käsitettä ja yhteisöllisyyden tunteen eri osa-alueita sekä päiväkotiyhteisön luonnetta lähiyhteisönä. Haastatteluaineiston ja analyysimenetelmän esittelyä seuraavat analyysin tulokset sekä johtopäätökset. Lopuksi esitetään digitaalisen valokuvaviestinnän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Valokuva visuaalisena keskusteluna ja etäläsnäolon tunteen mahdollistajana

Digitaalisuus on muuttanut merkittävästi viestintätottumuksiamme. Visuaalisuus on korostunut ja valokuvien sekä lyhyiden videoiden käyttö on kasvanut räjähdysmäisesti. Digitaalisuuden myötä amatöörivalokuvauksen ensisijainen funktio on muuttunut muistojen keräämisestä erilaisten yhteisöjen välillä tapahtuvaksi visuaaliseksi keskusteluksi eli reaaliaikaiseksi kuvaviestinnäksi (Villi 2014; Ito ym. 2005; Lee 2010; Sarvas & Frohlich 2011; Larsen & Sandbye 2014). Tämä ei tarkoita sitä, etteikö valokuvaamista ja valokuvien katsomista olisi voitu filmiaikanakin ajatella yhteisölliseksi tekemiseksi, mutta merkittävin muutos filmiajasta digiaikaan on älypuhelimien käyttäjien mahdollisuus jakaa valokuvia ilman henkilöiden fyysistä läsnäoloa samassa tilassa.

Käsillä olevan tutkimuksen yhtenä lähtökohtana onkin Mikko Villin tutkimus valokuvajakamisen aikaansaamasta *etäläsnäolon* tunteesta (Villi 2010, 92), mutta yhtä lailla Asko Lehmuskallion pohdinta filmiajan ja digitaalisen ajan amatöörivalokuvan käytön eroista (Lehmuskallio 2012, 134–148). Lehmuskallio kuvaa sitä, kuinka digitaalisuus sekä älypuhelimien kokonaisvaltainen käyttö on muuttanut valokuvausta; ihmiset suunnittelevat kuvaamista tietoisina kuvien mahdollisesta jakamisesta. Tähän liittyy olennaisesti motivaatio opetella kameran erilaisia käyttötoimintoja, kuva-suunnittelua, kuvien editointia ja kuvien jakamisen eri strategioita.

Digitaalinen valokuva luo lähettäjän ja vastaanottajan välille hetkellisen kuvayhteyden, jota on kuvattu etäläsnäoloon verrattavalla tavalla käyttäen englanninkielisiä termejä *mediated presence* (Villi 2016, 110) tai *visual co-presence* (Ito 2005). Tämän yhteyden ensisijainen tarkoitus ei ole kerätä muistoja tai kasvattaa valokuva-arkiston kokoa, vaan toimia visuaalisena keskusteluna reaaliajassa. Vaikka valokuvalla luotu

kuvayhteys on vain kapea viipale siitä kokonaisuudesta, jonka kuvaaja kokee ja näkee kuvaushetkellä, pystyy valokuva silti kertomaan vastaanottajalle yhteenvetomaisesti etäällä olevasta paikasta sekä siellä tapahtuvasta toiminnasta ja tunnelmasta. Villi kuvailee etäläsnaoloa kuvan vastaanottajalle syntyneeksi tunteeksi tai illuusioksi siitä, että hän itse olisi paikalla (Villi 2016, 111).

Edellä kuvattu tulokulma edustaa tämän tutkimuksen tärkeintä valokuvateoreettista viitekehystä, jota lähdetään laajentamaan yhteisöllisyyden suuntaan. Päiväkotilasten huoltajat muodostavat valokuville merkityksiä antavan yhteisön, jonka yhteisöllisyyttä WhatsAppissa jaetut valokuvat vahvistavat.

Yhteisöllisyyden käsite ja yhteisöllisyyden tunteen eri osa-alueet

Yhteisöllisyyden ja koetun yhteisöllisyyden tunteen voidaan nähdä rakentavan pohjaa ajatukselle yhteisestä WhatsApp-ryhmästä; päiväkotiyhteisönä ja siinä koettu yhteisöllisyyden tunne luovat alustan valokuvien jakamiselle. Yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä puhuttaessa on tärkeää tiedostaa, ettei näiden käsitteiden määrittelemisen ole lainkaan ongelmattonta, sillä niille on olemassa useita tulkintoja tai lähestymiskulmia (ks. esim. Paasivaara & Nikkilä 2010, 9; Voydanoff 2001; Nivala 2008; Saastamoinen 2009). Chipuerin ja Prettyn (1999) kokoaman yhteisöllisyyttä käsittelevän yhteenvedon mukaan yhteisöllisyyttä on tutkittu useista eri lähtökohdista, muun muassa havaintoina, käytöksenä, yksilön kokemuksena, ympäristötekijänä tai hengellisenä ulottuvuutena.

Tätä tutkimusta varten etsittiin aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta erityisesti selkeästä yhteisöllisyyden määritelmästä ja viitekehystä, joka palvelisi tavoitetta tulkita ja ymmärtää päiväkotilasten huoltajien kokemuksia ja näkemyksiä jaetuista valokuvista yhteisöllisyyden rakentumisen näkökulmasta. Samalla pyrittiin löytämään teemahaastatteluille selkeä ja konkreettinen rakenne. Etsintä johti soveltamaan Seymour Sarasonin (1974) kehittämiä ajatuksia yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä.

Sarason (emt.) määritteli yhteisöllisyyden tunteen eri osa-alueet ja alkoi käyttää termiä *psychological sense of community* (PSOC). Myöhemmin David McMillan ja David Chavis (1986) määrittelivät artikkelissaan PSOC:n perustaksi mallin, jonka mukaan yhteisön jäsenten tuli kokea keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä eritasoista sitoutumista (1986, 9). McMillanin ja Chavisin mukaan yhteisöllisyyden tunnetta voidaan tarkemmin arvioida 1) jäsenyyden (membership), 2) vaikutuksen (influence), 3) integraation ja tarpeiden tyydyttämisen (integration and fulfillment of needs) sekä 4) yhteisen tunneyhteyden (shared emotional connection) kautta.

Edellä mainitut neljä kategoriaa sisältävät tiivistäen seuraavia teemoja: 1) Kokemukset yhteisön jäsenyydestä tarkoittavat kokemusta yhteisön rajoista, tunnetta jäseneksi kuulumisesta sekä panostusta henkilökohtaisella tasolla yhteisöön. 2) Vaikutuksen kokemus liittyy yksilön tahtoon ja mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteisön muihin jäseniin sekä päinvastoin. 3) Yksilön integraation ja tarpeiden tyydyttämisen kokemus liittyy siihen, kuinka yhteisö onnistuu tai epäonnistuu tyydyttämään yksilön yhteis-

sölle asettamat tarpeet ja odotukset. 4) Yhteisön tunneyhteys McMillanin ja Chavisin mukaan vahvistuu siitä, että kommunikointi on merkityksellistä ja että yhteys jäsenten välille ylipäätään muodostuu. Lisäksi yhteisön sisällä annettu positiivinen palaute ja kehuminen vahvistavat tunneyhteyttä.

Koska yhteisöllisyyden käsite on vanha ja siihen liittyvä McMillanin ja Chavisin luoma teoreettinen mallikin kehitettiin kauan ennen digitalisaatiota, on sen soveltuvuutta nykyisessä mediaympäristössä tarkasteltu useampaan otteeseen viime vuosina. Digitaalisissa verkkoympäristöissä tapahtuvissa kanssakäymisissä on todettu yksilön kokemuksen omista vaikutusmahdollisuuksistaan olevan jossain määrin vähäisempää kuin kasvotusten tapahtuvissa kanssakäymisissä (ks. esim. Obst ym. 2002; Blanchard & Markus 2004). Verkkoympäristöissä tapahtuva kanssakäyminen on myös monitasoista. Se hyödyntää erityyppisiä alustoja ja toimii sekä reaaliajassa että viiveellä.

On myös huomattu, että verkkoympäristöissä yksilöiden keskinäiset sekä kahden–kolmen hengen ryhmien jäsenten väliset suhteet ovat merkityksellisempiä kuin ennen (McMillan 1996; Blanchard & Markus 2002, 2004; Rotman ym. 2009; Rotman & Wu 2014). Tämä tulos vahvistaa McMillanin ja Chavisin kehittämän nelijaon neljättä kohtaa (tunneyhteys) ja osoittaa, että riippumatta viestinnän keinoista, ihmiset kommunikoivat enemmän heille tärkeiden ihmisten kanssa kuin että he viestisivät verkossa kaikkien kanssa tasapuolisesti. Samaan tulokseen on päätyntä myös Malinen väitöskirjassaan (2016, 34). Yhteisöllisyyden tunnetta ruokkii usein sekä reaali- että verkkomaailmoissa merkityksellinen kanssakäyminen ennalta tuttujen henkilöiden kanssa. Malinen kuvaakin verkkoyhteisöllisyyttä joukoksi moninaisia verkostoja, joihin kuitenkin yksilölähtöisesti liitytään ja joista erotaan (emt., 44).

Päiväkotiyhteisö on reaali- ja digitaalimaailman hybridi, lähiyhteisö

Tässä artikkelissa tutkittu ympäristö, päiväkotiyhteisö, on sekä kasvotusten että verkossa tapahtuvan kanssakäymisen yhdistelmä, lähiyhteisö. Päiväkotiyhteisön huoltajat, lapset ja henkilökunta tuntevat tai tietävät toisensa reaali maailmassa ja muodostavat konkreettisen yhteisön päiväkodin piirissä. Tarve hoitaa ja kasvattaa lapsia sitoo nämä ryhmän jäsenet perinteiseen kasvotusten tapahtuvaan kanssakäymiseen. He tapaavat päivittäin lapsia vietäessä ja haettaessa päiväkodista sekä varsin säännöllisesti päiväkodin järjestämissä juhlissa. Tämän lisäksi useilla on keskinäisiä ystävyys-, naapuruus- tai sukulaissuhteita ja he tapaavat siksi myös päiväkodin ulkopuolella. Yhteisö kommunikoi siis sekä kasvotusten että verkossa ja on näin ollen eräänlainen reaali- ja digitaalimaailman hybridi.

Monissa valokuvien jakamista käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Frosh 2015; Lobinger 2016; Serafinelli 2017) on tarkasteltu vain digitaalisesti verkossa tapahtuvaa kanssakäymistä. Serafinelli haastatteli kuvaviestintää käsittelevää tutkimustaan varten 44:ää henkilöä heidän älypuhelinien käytöstään ja valokuvien jakotottumuk-

sistaan. Tutkimuksen mukaan valokuvien jakaminen vähentää ihmisten tarvetta kasvotusten tapahtuvalle kanssakäymiselle, vaikkakin samalla vastaajat kertoivat kasvokkaisviestinnän olevan verkossa tapahtuvaa kommunikointia merkityksellisempää (Serafinelli 2017, 109). Käsillä oleva tutkimus poikkeaa aiemmista tutkimusasetelmista siinä, että tutkimuksen kohteena oleva yhteisö viestii keskenään jatkuvasti sekä kasvotusten että verkossa. Siten lähtökohtana on lähiyhteisö ja sen kaksitasoinen kommunikointi.

Suomessa on olemassa erilaisia virallisia kommunikointijärjestelmiä kodin ja koululaitosten väliseen viestintään, kuten *Daisy*, *Tenavanetti* ja *Wilma*. Perinteisiin viestintäkanaviin verrattuna pikaviestipalvelujen, kuten WhatsApp-sovelluksen, käyttöön liittyy tutkimusten mukaan epävirallisen ja vapaamuotoisen kommunikoinnin leima (Church & Oliveira 2013, 355). WhatsApp-puhelinsovellusta käytetään laajasti muun muassa perheiden, ystäväryhmien ja harrastejoukkueiden kesken. Suomessa WhatsApp-sovellus on yksi suosituimmista 2010-luvun sosiaalisen median palveluista (Tilastokeskus 2019). Sovelluksen yleisyys ja suosio ovat oletettavasti merkittäviä syitä siihen, että sen käyttöönotto päiväkotiryhmän henkilökunnan ja vanhempien välille oli helppoa.

Tutkimuskysymys, empiirinen aineisto ja tutkimusmenetelmä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan digitaalisten valokuvien merkitystä visuaalisena keskusteluna ja yhteisöllisyyden rakentajana. Yhteisöllisyys yhdistetään tässä valokuvien aikaansaamaan etäläsnäolon kokemukseen. Tutkimusta ohjaava tutkimuskysymys voidaan muotoilla seuraavasti: mitä merkityksiä päiväkotiyhteisön jäsenet antavat WhatsApp-ryhmässä jaetuille valokuville visuaalisena keskusteluna ja yhteisöllisyyden rakentajana?

WhatsApp-ryhmän kuvat tutkimuksen taustamateriaalina

Tutkimusajanjaksona oli yksi kokonainen lukukausi (1.8.2016–30.6.2017), jonka aikana yhteisössä jaettiin yhteensä 354 valokuvaa. Koska kyse oli lähes yksisuuntaisesta valokuvien välittämisestä päiväkodista huoltajille, kuvien jakamiseen voidaan suhtautua päiväkodin tarjoamana lisäpalveluna sekä toimintaperiaatteiltaan perinteisenä mediasisältöjä jakamisena, jossa sisältöjen jako ei ole vastavuoroista, vaan yksi taho tuottaa sisältöä muille.

Tutkimusajankohtana lähetetyt valokuvat toimivat tutkimuksen taustamateriaalina. Valokuville ei tehty kuva-analyysiä, mutta kuvat auttoivat haastatteluihin valmistautumisessa, sillä valokuvien läpikäynti antoi tutkijalle kokonaiskuvan kuvien määrästä ja sisällöstä. Ensinnäkin suurin osa (95 prosenttia) valokuvista oli henkilökunnan lähettämiä tilannekuvia päiväkodin arjesta. Valtaosa (72 prosenttia) kuvista oli otettu päiväkotikiinteistön alueelta päiväkodin työntekijöiden toimesta. Henkilömäärät kuvissa jakautuvat seuraavasti: ei yhtään henkilöä 6 prosentissa kuvista, yksi henkilö 28 prosentissa, kaksi henkilöä 20 prosentissa, kolme henkilöä 14 prosentissa, neljä henkilöä 10 prosentissa ja viisi henkilöä tai enemmän 22 prosentissa kuvista.

Teemahaastattelujen toteuttaminen

Tutkimusaineisto koottiin haastattelemalla lasten huoltajia puolistrukturoiduin teemahaastatteluin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Tähän aineistonhankintatapaan päädyttiin siksi, että aihealue on varsin vähän kartoitettu. Teemahaastattelut sopivat hyvin tilanteeseen, jossa tutkijan on vaikea etukäteen ennakoita vastausten sisältöjä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35). Haastattelurunko koostui 17 kysymyksestä, ja se oli rakennettu edellä esiteltyä yhteisöllisyyden Psychological Sense of Community -nelijakoa ja sen laatua mittaavaa *Sense of Community Indexiä* (SCI) soveltaen (Chipuer & Pretty 1999, Long & Perkins 2003).

Yhteisöllisyyden vahvuuden arviointiin tarkoitettu mittaristo SCI on ollut laajasti tutkijoiden käytössä. Yhteisöllisyyden vahvuuden mittaamisen sijaan tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää valokuvien merkitystä päiväkotiyhteisön visuaalisena keskusteluna ja yhteisöllisyyden rakentajana, joten SCI-mittaristo toimi vain pohjana haastattelukysymysten muotoilussa. Kysymykset käsittelivät valokuvien merkitystä kyseisessä WhatsApp-ryhmässä 1) jäsenyyden, 2) vaikuttamisen, 3) integraation ja tarpeiden tyydyttämisen sekä 4) tunneyhteyden näkökulmista. Näiden neljän teeman kautta pureuduttiin siihen, millaisia ajatuksia ja kokemuksia huoltajilla on WhatsApp-ryhmässä jaettujen valokuvien suhteen. Haastateltaviksi valittiin satunnaisesti yhdeksän huoltajaa 34:n joukosta. Haastatteluja jatkettiin, kunnes vastaukset alkoivat toistaa itseään eikä uusien haastattelujen avulla enää saatu mainittavaa uutta tietoa.

Aluksi harkittiin ryhmähaastattelujen järjestämistä, mutta tästä luovuttiin yksilölähtöisen tarkastelunäkökulman takia. Ryhmähaastattelujen järjestämisen riskiksi koettiin se, että ryhmäkeskustelussa joidenkin huoltajien mielipiteet ja ajatukset saataisivat vaikuttaa toisten ryhmässä olevien huoltajien vastauksiin (Vaughn ym. 1996, 8). Ryhmähaastattelujen mahdollisena haittana nähtiin myös se, että yksi tai kaksi henkilöä dominoisivat ryhmää siten, etteivät kaikkien äänet saisi yhtäläistä painoarvoa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 63; Stewart ym. 2007, 28). Riskien pohtiminen ja pysyminen yksilöhaastatteluissa kannatti, sillä kuten tässä tutkimuksessa käy ilmi, haastatteluissa käytiin läpi asioita, joita osa huoltajista oli miettinyt tarkkaan, mutta osalle nämä asiat tulivat aivan uusina. Tutkimustulosten käytäntöön soveltamisen kannalta tämä on merkittävää, sillä pohdittaessa vastaavien kuvaviestintäryhmien perustamista laajemmin eri yhteisöissä on huomioitava valokuvien jakamisen tarkoitus, ryhmän toimintaperiaatteiden määrittely ja näiden perustelu kaikille osallisille.

Haastatteluaineiston sisällönanalyysi ja tyypittely

Teemahaastatteluaineiston analysointimetodina käytettiin sisällönanalyysin tyypittelyä. Noin tunnin mittaiset haastattelut ensin litteroitiin, minkä jälkeen haastateltavien vastauksia verrattiin toisiinsa. Tyypittelyn työkaluna käytettiin värikoodeja merkitsemään vastausten samankaltaisia repertoaareja sekä vastausten eroavaisuuksia. Repertoaareilla tarkoitetaan tässä samanlaisia sanontatapoja, käsitteitä tai asiakokonaisuuksia (Suoninen 1990, 230; Eskola & Suoranta 2014, 198). Toisistaan poikkeavista

vastauksista voidaan tyypittelyllä hakea eroavia näkemyksiä (Eskola & Suoranta 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018).

Analysointimetodina värikoodien käytön vahvuus oli siinä, että litteroitujen, tulostettujen ja värikoodeilla merkittyjen haastatteluiden käsittely ja kokonaiskuvan ymmärtäminen helpottuivat. Vertaamalla eri väreillä merkittyjä vastauksia syntyi selkeä kuva niin vastaajien samanmielisyyksistä kuin erimielisyyksistäkin kyseisten aiheiden suhteen. Tyypittelyn haasteeksi on joskus koettu tutkijan mielivaltaiset päätökset siitä, mitä aineistosta valitaan tarkasteluun ja mitä ei. Koska tämä tutkimus on vahvasti aineistolähtöinen, vaikkakin aiempien teoreettisten viitekehysten ohjaama, ja toimii hyvin uudella tutkimusmaaperällä, on haastatteluaineisto pyritty hyödyntämään mahdollisimman perusteellisesti ja huolellisen tyypittelyn tuloksena esiin nousseet asiat on otettu syvemmän analyysin kohteeksi.

Aineiston analyysi ja tulokset

Tyypittelyn tuloksena haastatteluista nousi esiin seuraavat viisi teemaa, joiden kautta voidaan analysoida päiväkotilasten vanhempien antamia merkityksiä WhatsApp-ryhmässä jaetuille valokuville (suluissa oleva numero kertoo, kuinka monta kertaa samankaltainen vastaus toistui yhdeksän haastateltavan vastauksissa):

Päiväkodin WhatsApp-ryhmässä jaetut kuvat

- kertovat, mitä päiväkodissa tapahtuu (9)
- herättävät positiivisia tunteita (8)
- parantavat keskinäistä tunnistamista (6)
- lisäävät vanhempien kokemaa turvallisuudentunnetta (5) sekä
- määrittävät yhteisöä (5).

Seuraavat analyysiosiot on otsikoitu näiden teemojen mukaan. Jokaisessa esitetään sitaatti tai kaksi, jotka toimivat esimerkkeinä joko tyypillisistä tai toisistaan poikkeavista haastatteluvastauksista eri aiheista (ks. Eskola & Suoranta 2014, 198). Sitaa-teista on pyritty siistimään murteesta ja puhekielisyydestä johtuvat sanamuunnokset kieliopillisesti korrekteimmiksi säilyttäen kuitenkin itse asiakokonaisuuden alkuperäisenä. Anonymisointeihin haastateltaviin viitataan termillä *informantti* ja järjestysnumeroilla 1–9.

Valokuvat kertovat, mitä päiväkodissa tapahtuu

Kaikki yhdeksän haastateltavaa kertoivat pitävänsä tärkeänä sitä, että he tietävät, mitä päiväkodissa tehdään. Valokuvat toimivat iltaisin keskustelun avaajina ja antavat samalla huoltajille tietoa päivän kulusta.

Minusta on kiva nähdä, mitä päivän aikana on tapahtunut, varsinkin kun sitä informaatiota en tunnu muuten saavan. Niin niistä valokuvista nyt ainakin pystyy näkemään, että mitä on tehty. Näkee vähän sitä päivän kulkua. (Informantti 3.)

Kysyttäessä tarkemmin sitä, palaako informantti 3 kuviin lasten kanssa päivän päätteeksi, hän vastasi:

Aina silloin tällöin. Varsinkin jos ei saa sieltä sellaista vastausta, jota haluaa. Kysyn vaikka että ettekös te piirtänyt tänään? Sitten lapset vastaavat, että "joo". Että kyllä me silloin tällöin palaamme niihin, joo. (Informantti 3.)

Päiväkodin toiminnasta keskusteltaessa kuvia kuvailtiin "helpoiksi katsoa", ja neljä vastaajaa käyttikin samanlaista repertoaaria sanomalla, että "yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa". Samalla kuvat auttavat vanhempia käymään läpi päivän tapahtumia lapsen kanssa, sillä lapsi ei välttämättä muista tai osaa vastata ympäriryöreeän kysymykseen siitä, mitä päivän aikana tapahtui.

Valokuvat toimivatkin dokumentaarisina elementteinä, jotka aikaansaavat keskustelua valokuvissa olevista tapahtumista. Ilmiselvän valokuvatulkinnan lisäksi ne käynnistävät monitasoisia keskusteluja lasten kanssa, sillä ne herättävät usein lisää kysymyksiä päiväkotipäivän tapahtumista. Haastateltujen vastauksia tuleekin helposti katsottua valokuvan perinteisiä lähestymistapoja hyödyntäen. Esimerkiksi Janne Seppänen esittämä diskursiivis-funktionaalinen lähtökohta toimii erinomaisesti (Seppänen 2001, 129). Englantilaisen John Taggin (1988, 1992) ajatusten jatkoksi Seppänen on esittänyt, että valokuvalle ei tulisi luoda mitään ennalta määrättyä identiteettiä tai olemusta, vaan siihen liittyvät merkitykset rakentuvat tapauskohtaisesti. Huoltajathan katsovat ja tulkitsevat kuvia eri taustoista käsin, ja heidän lasten kanssa käymiensä keskustelujen lopputulemaa on vaikea ennustaa. Valokuvat ovat siis itsessään yhteisön sisäistä visuaalista keskustelua, mutta samalla käynnistävät ja ylläpitävät verbaalista keskustelua vanhempien, lasten ja päiväkodin välillä siitä, mitä päiväkodissa tapahtuu. Tämä on huoltajista mielenkiintoista, mutta myös tärkeä pedagoginen kysymys, sillä valokuvat kertovat muun muassa, mitä päiväkodissa on päivän aikana lasten kanssa tehty.

Toisekseen valokuvat synnyttävät mielikuvia, joita voidaan purkaa esimerkiksi totuus-idylli-akselilla. Kuten Seppänen kirjassaan esittää, diskursiivis-funktionaaliseen näkökulmaan kuuluu kriittinen pohdinta kuvien totuusarvosta, sillä valokuville usein asetetaan reunaehtoja ja niiden lähettämiseen liittyy esimerkiksi hallinnallisia tai taloudellisia intressejä. Tämän tutkimuksen valokuvat eivät tee tässä poikkeusta. Seuraavassa osiossa käsitellään muun muassa tärkeäksi asiaksi nousevaa valokuvien totuusarvoa suhteessa niiden herättämiin ajatuksiin.

Valokuvat vaikuttavat vanhempien turvallisuudentunteeseen

Kuten jo johdannossa viitatuissa valokuvateorian uusissa tutkimuksissa on todettu, valokuvan tehtävä on muuttunut muistojen vaalijasta reaaliaikaiseksi viestintävälineeksi (Villi 2014; Ito ym. 2005; Lee 2010; Sarvas & Frohlich 2011; Larsen & Sandbye 2014). Haastatteluiden perusteella valokuvat viestintämuotona kasvattavat huoltajien turvallisuudentunnetta juuri tämän kuvayhteyden ansiosta.

Poikkitieteellisestä näkökulmasta katsoen McMillanin ja Chavisin (1986) yhteisöllisyyden ja tarpeiden tyydyttämisen suhteen voidaan katsoa siirtyneen aivan uudelle tasolle valokuvien ansiosta. Älypuhelimella otettu valokuva luo lähettäjän (päiväkoti) ja vastaanottajan (huoltajat) välille hetkellisen tunteentäyteen kuvayhteyden. Haastateltavat kertoivat kokevansa valokuvat reaaliajan kuvasyötteenä tai ”fidinä”, johon paneudutaan vaihtelevalla panostuksella. Kuvia katsellaan lähinnä saman päivän aikana, kun ne on lähetetty, eikä niihin juuri myöhemmin palata. Informantti 5 kertoi kuvien edustavan hänelle ”hetken ikkunoita lastensa arkeen”. Kuvien kautta hän pystyy kurkistamaan kuin ikkunasta ulos, mitä hänen lastensa päivään kuuluu.

Jotkut tutkijat näkevät tämän reaaliajassa tapahtuvan kuvaviestinnän ja valvonnan välillä samankaltaisuutta, minkä tuloksena on lanseerattu muun muassa termi *interveillance* (Christensen & Jansson 2014). Termissä yhdistyvät termit *interconnectedness* (keskinäinen yhteys) ja *surveillance* (valvonta). *Interveillance*-termissä yhdistyvät myös tietoisuus lähettäjän olotilasta (sijainti ja aktiivisuuden laatu) sekä tälle ajalle tyypillinen kuvavirran jatkuvuus.

Miyase Christensenin ja André Janssonin (emt.) lanseeraaman termin *interveillance* perusajatus ilmeni tässä tutkimuksessa kahdella merkittävällä tavalla. Ensinnäkin päiväkodin aktiviteettien monipuolinen esittely valokuvilla oli synnyttänyt kaikille haastateltaville sellaisen mielikuvan, että päiväkodin toiminta on mielenkiintoista ja lapsen kehitykselle hyväksi. Toisekseen kävi ilmi, että useampaa huoltajaa huolestutti ennen päiväkodin alkamista oman lapsen pärjääminen oman kodin ulkopuolella. Valokuvien kautta huoltajat saivat kuvatodisteita siitä, että heidän lapsensa pärjäävät ja viihtyvät päiväkodissa.

Meidän aamut ovat aina aika vaikeita, niin niistä kuvista näkee, että ahaa, siellä taas painellaan menemään ja niillä on kivaa ja sinne on integroiduttu, vaikka aamulla olisikin ollut jotkut itkupotkuraivarit. Varsinkin toisen lapsen kanssa meillä on ollut vähän vaikeuksia päästä käyntiin aamulla. Eli kuvista tulee hyvä mieli. Ja sitten on myöskin ikävä niitä lapsia kesken päivän. On kiva katsella kuvia, että kiva kun ne tuolla menee. Ja kyllä se sitä päiväkodin arjen konkretiaa tuo lähemmäksi. (Informantti 5.)

Valokuvat siis kertovat huoltajille heidän lastensa integroitumisesta päiväkotiyhteisöön. Ne vahvistavat huoltajissa turvallisuudentunnetta osoittamalla, että heidän lapsensa pärjäävät muiden mukana ja ovat tyytyväisiä, mitä myös kuvissa näkyvä kehonkieli ilmentää. Tämä on eräänlaista reaaliaikaista valvontaa.

Palataksemme edellisen kappaleen diskursiivis-funktionalistiseen lähtökohtaan ja kuvien totuusarvoon, haastatteluvastauksista käy ilmi kuvien aikaansaama vahva luottamus päiväkodin toimintaa kohtaan, vaikkakin samasta näkökulmasta valokuvien totuusarvo tulisi asettaa kriittiseen valoon. Tämä herättää kysymyksen huoltajien kuvanlukutavoista, sillä WhatsApp-ryhmän valokuvat toimivat yhteisöllisyysajattelussa integraation tukipilareina: lapset esiintyvät valokuvissa tyytyväisen näköisinä ja samalla valokuvat esittävät päiväkodin toimintaa monipuolisena.

Haastattelujen pohjalta vain kaksi yhdeksästä oli tietoisesti miettinyt, että päiväkotiti saattaisi romantisoida toimintaansa valikoimalla vain positiivisia kuvia jaettaviksi. Kun valikoivasta valokuvien jakamisesta keskusteltiin haastatteluiden yhteydessä, yllättäen tämä ei kuitenkaan tuntunut huoltajia haittaavan tai vaikuttavan heidän mielikuvaansa päiväkodista. Seitsemälle vastaajalle valikoiva kuvien lähettäminen oli asia, jota ei ollut mietitty tietoisesti. Informantti 5 oli toinen niistä, joka oli asiaa pohjittanut:

Tämähän on sellainen kuvanlukutaito, mistä on kyse. Omassa työssäkin joudun aika paljon kuvilla myymään omia luomuksia, niin tämä on siltä minulle tuttua juttua. Olen minä aika realistinen päiväkodin arkea kohtaan, kuten kotonakin olen. En kaipaa päivääni lisädraamaa, että pitäisi kuvissa olla jotain pissa-kakka-juttuja tai jotain vahinkoja tai että päiväkotiohjaajat ovat jossain missä niiden ei kuuluisi olla. (Informantti 5.)

Informantti 5:n kommentti kertoo vastaanottajien odotuksista ryhmää kohtaan. Odotusarvona on saada nimenomaan positiivisia kuvia. Valokuvien positiivinen ja monipuolinen sisältö on mitä luonnollisin keino yksityiselle päiväkodille kertoa toiminnastaan. Päiväkodilla on taloudellisia ja hallinnollisia intressejä sekä viime kädessä kyseessä on päiväkodin maine. Valokuvien lähettäjän näkökulmasta onkin ymmärrettävää, että valokuvien julkaiseminen on valikoivaa.

Valokuvat mahdollistavat erinomaisen työkalun halutun imagon luomiselle joko 1) valikoimalla vain sellaiset valokuvat, jotka tukevat haluttua sanomaa tai 2) muokkaamalla valokuvien sisältöä halutulla tavalla. Valikoiva valokuvien esittäminen toimi filmiaikana hyvin samaan tapaan kuin nykyäänkin, mutta valokuvien muokkaaminen digitaalisuuden ansiosta on merkittävästi helpottunut.

Valikoivan kuvien jakamisen ja kuvanmuokkauksen lisäksi on muistettava, että valokuvan olemusta pohdittaessa lopputulos syntyy aina kuvaajan tekemien valintojen jatkumona. Valokuvaaminen on valintoja aina siitä hetkestä asti, kun kuvaaja miettii kuvaavansa jotain – esimerkiksi aiheen tai kuvakulman osalta. Hän voi painaa laukaisinnappia tai päättää olla painamatta. Valokuvaajalla itsellään tai hänen edustamallaan taholla on intressejä, jotka vaikuttavat valokuvan totuusarvoon.

Vaikka valokuvan totuusarvon kuolemisen on kirjoitettu joitakin artikkeleita 1990- ja 2000-lukujen taitteessa (esimerkiksi Mirzoeff 2000, 88; Quéau 1996, 110), voitaneen todeta, että keskustelu on siirtynyt siihen, ettei valokuvauksen tekninen toteutus riitä määrittelemään valokuvan totuusarvoa: valokuvaahan on manipuloitua sen syntyajasta lähtien tekniikasta riippumatta (Elo 2005, 42). Tässä tutkimuksessa

päiväkodin henkilökunta määrittelee, millaista visuaalista keskustelua he ylläpitävät päiväkodin toiminnasta ja mistä he jättävät keskustelematta.

Erilaisen tulokulman jaettujen valokuvien totuusarvoon tuo pohdinta kuvien ammattimaisuudesta ja jopa estetiikasta. Aiemmat suomalaiset tutkimukset osoittavat, että sanomalehdissä niin kutsutut *lukijan kuvat* koetaan jossain määrin autenttisuudellaan ja välittömyydellään totuudenmukaisemmiksi kuin ammattikuvaajien ottamat täydellisyyttä hipovat kuvat (Matikainen 2009; Puustinen & Seppänen 2010; Näsi 2014). Päiväkotiryhmän kuvissa tekninen laatu heittelee merkittävästi sen mukaan, kuka päiväkodin henkilökunnasta kuvat on ottanut. Mikäli kuvajournalismista voidaan tähän tutkimukseen vertauskohtaa hakea, kotikutoisuus esimerkiksi kohinan, rajauksen ja terävyyden osalta saattavat jopa lisätä päiväkotikuvien autenttisuuden ja välittömyyden tunnetta.

Valokuvat herättävät positiivisia tunteita

Edellisessä kappaleessa käsitellyn turvallisuusnäkökulman ja valikoivan kuvajakamisen lisäksi valokuvat herättävät paikkoihin ja henkilöihin sidottuja tunteita (esim. Slater 1995, 134; Rose 2010, 43–45; Prieto-Blanco 2016). Haastatteluaineistosta käy ilmi, että vastaukset valokuvien herättämään tunneyhteyteen liittyen ovat varsin positiivisia. McMillanin ja Chavisin (1986) yhteisöllisyysnelijaon mukaan tunneyhteys vahvistuu siitä, että kommunikointi on merkityksellistä. Valokuvien herättämiä tuntemuksia kuvailtiin termeillä *ilo, onnellisuus, mielihyvä, läheisyys, läsnäolo* ja *positiivisuus*. Huoltajat kokivat, että katselemalla valokuvia he pääsevät lähemmäs oman lapsensa arkea.

Kyllähän tässä pääsee paljon lähemmäksi sitä lasten arkea. Eli se ei ole pelkästään sitä viemistä tai hakemista, jonka yhteydessä parilla lauseella käydään läpi, mitä on tehty vaan pääsee itsekin paljon lähemmäs sitä, mitä siellä tehdään ja mikä filis on päällä. Enkä usko, että tekstin avulla siitä saisi mitään irti, ja se olisi varmaan myös aika puuduttavaa. (Informantti 8.)

Vastauksissa ilmenevät tunteet vahvistavat aiheeseen liittyviä aiempia tutkimustuloksia. Olipa kyse ystävästä, perheenjäsenistä tai muista läheisistä henkilöistä, valokuvat luovat mielikuvan läheisyydestä ja läsnäolosta. Patricia Prieto-Blancon (2016) ja Gillian Rosen (2010) tutkimukset kuvaavat tätä tunteena yhdessäolosta (engl. togetherness), vaikka valokuvan lähettäjän ja vastaanottajan välissä olisi tuhansia kilometrejä. Heidän tutkimuksissaan valokuvat pystyvät mielikuvan tasolla viemään katsojansa tapahtumapaikalle, mikäli vastaanottaja on käynyt kuvissa esiintyvässä paikassa ja tunnistaa sen. Prieto-Blanco (2016, 135) kuvaa tätä ilmiötä termillä *mediated production of place*, joka voitaisiin suomentaa vaikkapa sanoilla *välitettyinä rakentunut tila*. Prieto-Blancon ajatukset vastaavat pitkälti Villin (2010, 92) ajatuksia etäläsnäolosta. Digitaalisen valokuvan herättämiä tunteita voidaan siis kuvailla sekä etäläsnäolona että mielikuvana jaetusta tilasta.

Päiväkotilasten huoltajat siis kokevat olevansa paremmin läsnä lastensa arjessa valokuvien kautta. He pystyvät samastumaan lapsensa kokemukseen ja voivat jossain määrin kokea olevansa jopa samassa tilassa. Valikoivaan kuvien julkaisemiseen liittyen ei ole siis ihme, että positiivisessa valossa otetut kuvat yhdistettynä vanhempien kokemukseen läsnäolosta herättävät ilon ja onnellisuuden tunteita. Yhteisöllisyyden näkökulmasta WhatsApp-sovellus on oiva väline vahvistamaan tunneyhteyttä sekä perheenjäsenten että koko ryhmän kesken.

Valokuvien herättämien ajatusten suhteen eroavaisuuksiakin vastauksissa löytyi kysyttäessä huoltajilta, kuinka kiinnostuneita he ovat muiden lasten kuvista verrattuna kuviin omasta lapsestaan. Neljän huoltajan mukaan oman lapsen näkeminen on tärkeämpää, kun sen sijaan viisi huoltajaa kertoi olevansa enemmän kiinnostunut toiminnasta kuin siitä, keitä kuvissa esiintyy.

No en tietenkään ole niin kiinnostunut muista kuin omista. On tietysti hauska nähdä, että kenen kavereiden kanssa se siellä touhuaa. Varmaan vähän niin kuin kaikille, että haluaa nähdä oman lapsen kuvia. (Informantti 8.)

Ei se oman lapsen näkeminen niin tärkeätä ole. Kiva sekin on nähdä, mutta enemmänkin ne ovat ne tilanteet. Siis sillain laajemmat otokset siitä, mitä tapahtuu... En minä sitä osaa sillain tärkeänä pitää, että oma lapsi on mukana kaikissa kuvissa. (Informantti 2.)

Kuvien sisällön osalta osa huoltajista etsii kuvista omaa lastaan, kun taas osa katsoo kuvia toiminnan näkökulmasta. Kahtiajako oli ilmeinen, ja huoltajat luovatkin erilaisia ennako-odotuksia kuville, mistä seuraavassa luvussa kerrotaan tarkemmin.

Valokuvat helpottavat keskinäistä tunnistamista

Valokuvaryhmiin liittyvissä aiemmissa tutkimuksissa Suomessa ja maailmalla on keskitytty pitkälti perheen sisäiseen kuvaviestintään (engl. family photography). Päiväkodin WhatsApp-ryhmä edustaa jotain uutta siinä mielessä, että se on eräänlainen laajennettu perhe ja toimii yksityisen ja julkisen rajapinnassa.

WhatsApp-ryhmässä huoltajat joutuvat kuvavirtaa selatessaan katsomaan kuvia kaikista lapsista. Kokonaisuutta tarkasteltaessa oma lapsi ei itse asiassa esiinny kovinkaan useassa kuvassa, jolloin huoltajat eivät välttämättä pääse kokemaan etäläsnäolon tunnetta samalla tavalla tai samassa mittakaavassa kuin perheen sisäisessä WhatsApp-ryhmässä. Huoltajat ovat eräällä tavalla pakotettuja tutustumaan päiväkodin toimintaan oman perheen ulkopuolelta tulevien lasten kautta.

Se, että päiväkodin käyttöön on valittu juuri WhatsApp-ohjelma, jonka ominaisuus on, että kaikki pääsevät näkemään kaikki kuvat, ja josta puuttuu hakutoiminto sekä kuvien merkitemahdollisuus, tekee kuvaviestinnästä luonteeltaan monella tapaa perheen sisäiseen viestintään rinnastettavaa. Kuusi yhdeksästä huoltajasta kertoi, että valokuvien avulla he tuntevat paremmin päiväkotia käyvät muut lapset. Heidän

mielestään tämä avoimuus vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta jäsenyyden ja integraation tasoilla. Nämä tekijät samalla madaltavat kynnyistä tutustua toisiin huoltajiin.

No ehkä siinä mielessä, että ne kaikki lapset tulevat jotenkin tutummaksi, vaikkei niitä oikeasti tunnekaan. Oman lapsen kanssa illalla minä joskus kysyn, että kuka tämä on, jos on joku oudon näköinen tyyppi. Ehkä se jollain tavalla madaltaa sitä kynnyistä tutustua myös niihin muihin aikuisiinkin. (Informantti 1.)

Koska suurin osa valokuvista (57 prosenttia) oli otettu päiväkodin sisätiloissa hyvässä valossa, kuvien merkitys lasten tunnistamista edesauttavana tekijänä korostuu. On muistettava, että Suomessa suuren osan vuotta lapsia päiväkotiin vietäessä ja heitä sieltä haettaessa ulkona on kylmää ja pimeää ja lapset on puettu lämpimiin ja kasvojen tunnistamista vaikeuttaviin vaatteisiin. Sisätiloissa otetut valokuvat toimivat tunnistamista helpottavana ratkaisuna.

Valokuvat määrittävät yhteisöä

Julkisen ja yksityisen rajapinnalla toimivassa sosiaalisen median ryhmässä on yhteisön ylläpitäjän määrittämät rajat; ylläpitäjä liittyy ja erottaa henkilöt ryhmästä, jolloin jäsenyys on selkeä ominaisuus. Yhteisöön joko kuuluu tai ei kuulu. Tämä määrittää henkilön identiteettiä kuulumisen ja kuulumattomuuden näkökulmista. Tutkimuksen kohteena olevassa ryhmässä jaetut valokuvat edustavat päiväkotiin liittyvää yhteisön yhteistä jaettua aikaa ja kokemusta sekä suoraan että välillisesti lasten kautta. WhatsApp-ohjelmaan tallentuneet kuvat kertovat myös myöhemmin yhteisön jäsenen yhteisestä menneisyydestä. Filmialjalta perintönä saatu suhtautuminen valokuviiin muistojen vaalijoina ei siis ole välttämättä kokonaan loppunut.

Hieman ristiriitaisesti nykypäivän digitaalinen mobiilivalokuvaus on yhtäältä yksityisempää ja toisaalta julkisempää kuin ennen. Perheillä on vähemmän yhteisiä kameroita ja valokuva-albumia, sillä perheenjäsenten ikeomat älypuhelimet sisältävät henkilökohtaisia valokuvakokoelmia. Tämä tarkoittaa sitä, että valokuvia ei välttämättä näe kukaan muu kuin itse valokuvaaja, mikä tekee kuvista hyvin yksityisiä. Toisaalta internet mahdollistaa valokuvaajalle äärettömän yleisön, ja osa valokuvista saattaaakin päätyä erittäin julkisiksi.

Päiväkodista lähetetyt valokuvat ovat osa keskustelua, johon liittyy pohdintaa yksityisen ja julkisen rajapinnoista. Menemättä yksityiskohtiin älypuhelimien asetuksista ja eri käyttäjien suosimista ohjelmista voidaan ajatella, että päiväkotikuvat sekoittuvat päivän kuvavirrassa muualta vastaanotettuihin sekä itse otettuihin valokuviiin. Älypuhelin sisältää henkilökohtaisen valokuvapankin, johon päiväkotikuvatkin integroituvat. Nancy van House kutsuu tätä kuvakokoelman rakentumista termillä *henkilökohtainen ja yhteinen muisti* (engl. personal and collective memory) (van House 2016, 276). Puhelimen muistiin tallentuva kuvavirta rakentaa visuaalista mielikuvaa tästä hetkestä sekä menneestä ajasta. Päiväkotiyhteisö on yksi kuvayhteisö muiden rin-

nalla, mutta sen rakentaminen ja siihen kuuluminen on osoitus tietoisista päätöksistä, joilla halutaan vahvistaa päiväkodin ja kotien välistä sidettä.

Yhteisöllisen siteen vahvistamisen lisäksi valokuvat ovat helppo visuaalisen keskustelun väline, sillä ne eivät vaadi vastaanottajalta juuri muuta kuin kuvien katsomista. Monelle riittää se, että valokuvat pysyvät WhatsApp-ohjelmassa tallennettuina. Valokuvien varmuuskopioiminen oli tutkimuksen mukaan harvinaista, sillä ainoastaan informantti 3 kertoi tallentavansa osan kuvista vielä erilliselle kovalevyille.

Tämän ryhmän osalta kaikki yhdeksän haastateltavaa kuvailivat omaa suhdettaan valokuviin mieluummin passiiviseksi kuin aktiiviseksi. Usea käytti termejä *seurata* tai *seuraaja*.

En ole oikeastaan kovin aktiivinen. Seuraan kyllä. Minä koen sen niin, että se on sellaista yksisuuntaista viestintää. Päiväkodin viestintää minulle. Minä olen sitten vain joskus sanallisesti kommentoinut sinne ryhmään jotain. (Informantti 1.)

Haastattelujen yhteydessä vahvistui käsitys siitä, että vanhemmat kokivat WhatsApp-ryhmän valokuvien jaon niin, että se on päiväkodista vanhemmille suuntautuvaan viestintään tarkoitettu väline ja tällä tavalla se erosi merkittävästi heidän muista WhatsApp-ryhmistään. Janne Matikainen ja Mikko Villi (2015) ovat jakaneet nykyajan mediakuluttajat karkeasti kolmeen mediayleisöä kuvaavaan representaatioon: 1) perinteinen mediayleisö, 2) aktiivinen kansalainen ja 3) digieläjä. Heidän tutkimuksessaan sosiaalisen median palvelujen osallisuus ja aktiivisuus kasvavat asteittain ensimmäisestä kolmanteen representaatioon. Tässä tutkimuksessa haastateltavat kuuluvat perinteiseen mediayleisöön, sillä heidän aktiivisuuttaan ryhmässä voisi kuvailla Matikaisen ja Villin mukaan *näkymättömäksi olemiseksi*: huoltajat eivät halua osallistua kuvien jakoon, vaan pitävät itseään seuraajina.

Kuusi koki huoltajien aktiivisuuden häiritsevän hieman tai merkittävästi ryhmää, kun taas kolme toivoi ryhmän olevan enemmänkin interaktiivinen.

Minua häiritsee se, kun vanhemmat vastailevat ja kommentoivat näihin viesteihin. Minä kun olen viestintäalalla töissä, niin en koe, että tämä on se foorumi, jossa minun pitää julkisesti kommentoida kuvia. Ehkä interaktiivisuudelle on eri paikka... WhatsApp-sovelluksen ongelma on myös siinä, että jos johonkin reagoi, niin siitä tulee aina "lisäkommentti", joka lisää sitä informaation määrää. (Informantti 4.)

Informantti 4 jatkoi kertomalla, että sellaiset sosiaalisen median palvelut ovat parempia, joissa valokuvasta voi esimerkiksi tykätä, jolloin reaktiosta ei tule omaa erillistä viestiriiviä. Tämä niin kutsuttu tykkääminen olisi kevyempi ja jouhevampi tapa reagoida valokuviin.

Huoltajien aktiivisuus ryhmässä ja suhtautuminen kuvien jakamiseen eivät kuitenkaan ole sama asia. Mielipiteen tasolla oma ja muiden osallistuminen jakoi vastauksia. Informantti 9 sen sijaan oli esimerkki haastateltavasta, joka toivoi lisää interaktiivisuutta. Hänen kiinnostuksensa keskittyi päiväkodin erityispiirteeseen, joka on se, että

päiväkodissa ohjaus tapahtuu vieraalla kielellä. Hän toivoi enemmän kokemusten vaihtoa lasten kielitaidon kehityksestä ja kyseisen kielen käytöstä päiväkodin ulkopuolella.

Se voisi olla vielä enemmän interaktiivisempi, että vanhemmat olisivat vahvemmin mukana.-Minua kiinnostaa, että jos lapsi on käyttänyt ulkomaankieltä hyvin jossain. Että sillain voisi olla tosiaan, jos tästä kielestä olisi jotain kommenttia, miten lapsi on sitä käyttänyt. (Informantti 9.)

Koska WhatsApp-ryhmä toimii ensisijaisesti valokuvien lähettämisen kanavana, tekstin tai muun informaation määrä on vähäisempää. Valokuvateoreettisesta näkökulmasta kuvia selittävät tekstit vähentäisivät tulkinnan eroavaisuuksia (Seppänen 2001, 8). Ilman selittävää tekstiä valokuvan tulkinta on enemmän ajasta ja katsojasta riippuvaista. Informantti 9:n esittämien toiveiden mukaisesti esimerkiksi lapsen onnistunut vieraan kielen käyttöä saattaisi olla vaikea esittää valokuvan keinoin ilman selittävää tekstiä. Informantti 9:n kommentti voidaan tulkita myös siten, että keskinäistä viestintää voisi olla muustakin kuin päiväkodissa tapahtuvasta lasten oppimisesta ja että viestintä voisi olla muutakin kuin kuvaviestintää.

Tutkimuksen johtopäätökset ja anti

Nopeiden verkkoyhteyksien ja älypuhelinien kehitys on paljon muutakin kuin vain tekninen edistysaskel. Ne ovat muokanneet ihmisten viestintäkäyttäytymistä. Osana tätä kehitystä yhteisöjen tapa käyttää ja suhtautua valokuviin on muuttunut.

Tämä tutkimus paneutui niihin merkityksiin, joita päiväkodin WhatsApp-applikaation kautta vastaanotetut valokuvat luovat lasten huoltajille. Tutkimuksen tavoitteena oli näin lisätä ymmärrystä näiden mobiilikuvien merkityksestä visuaalisena keskusteluna ja yhteisöllisyyden rakentajana. Valokuviin liittyvien merkitysten hahmottaminen perustui teemahaastatteluihin, laadullisen aineiston sisällönanalyysiin ja tulkintaan. Empiirisen tutkimuksen kohteena päiväkotiryhmä omaa erityispiirteitä, jotka mahdollistavat muun muassa seuraavien johtopäätösten tekemisen.

Ensinnäkin tutkimusasetelma poikkeaa sekä perhevalokuvauksesta että julkisten kuvafoorumien tutkimuksista sikäli, että päiväkodin WhatsApp-ryhmä on eräänlainen *puolijulkinen tila*. Valokuvien lähes yksisuuntaisesta (päiväkodista huoltajille) jakamisesta johtuen tutkimuksessa keskityttiin yksinomaan huoltajien antamiin merkityksiin valokuvien vastaanottajina. Yksisuuntaisuuden takia huoltajat kuvailivat kokevansa roolinsa ryhmässä seuraajiksi, eivät sisällöntuottajiksi, toisin kuin muissa, esimerkiksi perheenjäsenistä ja ystäväistä koostuvissa ryhmissä. Matikainen ja Villi kuvaavat tällaista ryhmäjäsennyttä termillä näkymätön oleminen (2015, 159). Tutkimuksen ensimmäisenä johtopäätöksenä onkin avata sitä, miksei tällaisessa puolijulkisessa tilassa valokuvien jakaminen ole välttämättä interaktiivista.

Päiväkotiyhteisön sosiaaliset suhteet kokonaisuutena ovat selkeästi perhettä ja monia ystävyysuhteita etäisemmät, jolloin syntyy tarve avata ryhmän perustamisen

tarkoitusta jollain tasolla. Päiväkoti on asettanut ryhmälle tarkoituksen: jakaa valokuvia vapaamuotoisesti päiväkodin toiminnasta. Näkymätön jäsenenä oleminen myötäilee huoltajien sitoutuneisuutta ryhmän tarkoitukseen, sillä ilman määriteltyä tarkoitusta ryhmässä voitaisiin lähettää kuvia vaikkapa huoltajien työpäivän kulusta, jäsenten lomamatkoista tai tunnetiloista tai vastaavaa. Toisaalta ryhmän tarkoituksen määrittelyssä ei kielletä jäsenten välistä molemminpuolista kuvanvaihtoa, eikä se sisällä tiukkoja sääntöjä ja ohjeita kuvien jakamisesta, kuten tyypillisissä täysin julkisissa kuvafoorumeissa on tapana olla. Huoltajat, jotka kokivat interaktiivisen jakamisen negatiiviseksi, perustelivat asian niin, että aktiivisempi kuvien jakaminen häiritsisi työtä ja arkea ja että omien kuvien jakaminen olisi myös itsen liiallista esille tuomista tai eräänlaista kehumista. Näin ollen tutkimuksen valokuvateoreettiseen viitekehykseen kuulunut Villin (2010, 92) etäläsnäolon kokemus toimi erinomaisesti, mutta vain lasten huoltajien osalta.

Ryhmän tarkoituksen määrittelyllä on toinenkin ulottuvuus, joka liittyy Lehmuskallion ajatuksiin kuvasuunnittelusta ja kuvien jakamisen eri strategioista (Lehmuskallio 2012). Huoltajilla on ryhmää ja yhteisöä kohtaan ennakko-odotuksia, sillä valokuvilla on merkittävä vaikutus siinä, että päiväkodista välittyy positiivinen mielikuva lasten hoitopaikkana ja kasvattajana. Kuvat aikaansaavat huoltajissa ilon, mielihyvän ja onnellisuuden tunteita. Kuten eräs huoltajista totesi, kuvat ovat kuin ikkunoita lasten arkeen. Positiivisessa valossa esitetyt tilanteet yhdistettynä etäläsnäolon tunteeseen vastaavat ryhmän jäsenten odotuksia.

Yhteenvetona voidaan käsillä olevan tutkimuksen teoreettisen kontribuution osalta todeta, että se tukee vahvasti Villin (2010) tutkimuksen esille tuomaa ajatusta valokuvajakamisen aikaansaamasta etäläsnäolon tunteesta, ja että päiväkodin toimintaa vain positiivisessa valossa esittävien valokuvien jakaminen tukee Lehmuskallion (2012) esittämiä pohdintoja siitä, kuinka digitaalisuus sekä älypuhelinien käyttö on muuttanut valokuvausta. Kuvaamista suunnitellaan ja jakamista toteutetaan tietoisina kuvien mahdollisesta jakamisesta. Olipa kyseessä tietoinen ajattelu tai tiedostamaton suhtautuminen ryhmän toimintaa kohtaan, huoltajat kokevat kuvien katsojina asetelman toimivaksi.

Käsillä olevan tutkimuksen tärkein anti liittyy kuitenkin valokuvan viestintäteoriaa laajentaviin ja syventäviin näkökohtiin. Ensinnäkin nykypäivän digitaalisten valokuvien käyttötavat (Villi 2014; Ito ym. 2005; Lee 2010; Sarvas & Frohlich 2011; Larsen & Sandbye 2014) liittyvät olennaisesti McMillanin ja Chavisin (1986) esittämiin yhteisöllisyyden kriteereihin. Tämän tutkimuksen WhatsApp-ryhmässä jaetut valokuvat palvelevat yhteisöllisyyden vahvistamista etenkin jäsenyyden ja integraation sekä tarpeiden tyydyttämisen osalta.

Valokuvat ovat osa päiväkotiyhteisön visuaalista keskustelua. Kuvamaailman ansiosta päiväkodin arki tulee näkyväksi, yhteisön jäsenten välistä keskustelua on enemmän ja se on monipuolisempaa. Kuvat ovat huoltajille sekä itsessään merkityksellisiä että ne luovat uusia merkityksiä. Yhteisöllisyyden vahvistamiseen kuuluvaa jäsenyyttä tulkittaessa valokuvat paitsi esittävät lapsen jäsenyyttä päiväkotiyhteisössä, myös vahvistavat sekä lapsen ja huoltajien keskinäistä yhteyttä arjessa ja sitovat perheenjäsenet voimakkaammin osaksi yhteisöä.

Integraation ja tarpeiden tyydyttämisen osalta kuvat onnellisesta lapsesta monipuolisen toiminnan ympäröimänä sitovat lapsen osaksi yhteisöä ja synnyttävät tyytyväisyyden tunteita huoltajissa. Valokuvat kertovat siitä, että päiväkotiki on onnistunut täyttämään sille asetetut odotukset, sillä huoltajilla on tarve järjestää lapsilleen päivähoitopaikka, mutta samalla heitä askarruttaa oman lapsensa pärjääminen. Yhteisöllisyysteorian yhteisen tunneyhteyden näkökulmasta positiivinen palaute ja kehuinen vahvistavat yhteisöllisyyden tunnetta ja huoltajat kokevatkin onnistuneensa päiväkodin valinnassa nähdessään lapsensa tyytyväisenä. Tarpeiden tyydyttämisen näkökulmasta haastatteluaineistossa nousi esiin yhtenä keskeisimmistä elementeistä huoltajien kuvien myötä kokema turvallisuudentunne.

Yksittäisenä lähes yksisuuntaiseen kuvajakamiseen liittyvänä huomiona voitaisiin nostaa se, että koska huoltajien kuvien jakamista ei ollut missään kohtaa edes kokeiltu, McMillanin ja Chavisin (emt.) teorian mukainen yhteisön tunneyhteyden vahvistaminen ei ole päässyt kehittymään kunnolla päiväkotiyhteisön sisällä. Myöskään vastavuoroisen vaikuttamisen osalta johtopäätöksiä ei tämän tutkimuksen pohjalta voi juurikaan tehdä, koska valokuvien lähettäminen oli lähes yksinomaan yksisuuntaista.

Käytännön tasolla erittäin merkittäväksi yhteisöllisyyden vahvistamiseen liittyväksi näkökohdaksi nousi vieraiden lasten tunnistaminen. Ryhmän jäsenet altistuvat näkemään säännöllisesti myös muiden kuin oman lapsensa kuvia, minkä ansiosta ihmiset oppivat tunnistamaan toinen toisensa nopeammin. Tämä edesauttoi tutustumista ja esimerkiksi madalsi kynnystä kutsua aiemmin vieraampia lapsia ja heidän huoltajiaan kylään.

Tutkimus herätti uusia kysymyksiä liittyen valokuvien merkityksiin erilaisissa yhteisöissä. Yhteisöllisyys on monimuotoista ja -tasoista. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa oli pienempiä yhteisöjä huoltajat-lapsi-, huoltajat-päiväkotiki- ja lapset-päiväkotiki-akseleilla. Nämä kolme yhteisöä linkittyvät yhdeksi isommaksi päiväkodin piirissä muodostuvaksi yhteisöksi, mikä sekini on silti suhteellisen pieni ryhmä ihmisiä. Voidaan olettaa, että kaikilla tämän yhteisön jäsenillä on paljon muitakin yhteisöjä, joihiin he kuuluvat esimerkiksi suvun, harrastusten, koulun ja työn kautta. Mielenkiintoista olisi tehdä jatkotutkimusta valokuvien merkityksistä suhteessa moniyhteisöllisyyteen. Tärkeää olisi perehtyä myös esimerkiksi luottamuksen merkitykseen osana sosiaalisen kuvien jakamisen tarvetta.

Valokuvien merkitys vastaavissa kuvaviestintäryhmissä herättää myös jatkotutkimusajatuksia. Valokuvien jakamiseen tarkoitettulla teknisellä ratkaisulla on suuri merkitys siinä, kuinka avointa ja vaivatonta valokuvien lähettämisestä ja katsomisesta on tehty. WhatsApp-sovelluksen käyttöä voisi tutkia enemmänkin, sillä se edustaa ratkaisua, jossa kaikki yhteisön jäsenet saavat kaikki kuvat reaaliajassa suoraan puhelimeensa ajasta ja paikasta riippumatta eikä niitä katsoakseen tarvitse läpikäydä esimerkiksi hidasta sisäänkirjautumista. Huoltajat käyttävät sovellusta pitkin päivää muutenkin. Tämä tekninen ratkaisu vaikuttaa valokuvien katselu- ja käyttötapoihin, mutta myös erottaa tämän tutkimuksen monista aiemmista.

Kirjallisuus

- Blanchard, Anita & Markus, M. Lynne (2002). Sense of virtual community – maintaining the experience of belonging. *Proceedings of the 35th annual Hawaii International conference on system sciences*. EEE Computer Society Washington, DC. <https://doi.org/10.1109/hicss.2002.994449>
- Blanchard, Anita & Markus, M. Lynne (2004). *The experienced "sense" of a virtual community: characteristics and processes*. ACM SIGMIS Database. <https://doi.org/10.1145/968464.968470>
- Chipuer, Heather M. & Pretty, Grace. M. H. (1999). A review of the Sense of Community Index: Current uses, factor structure, reliability, and further development. *Journal of Community Psychology* 27:6, 643–658. Wiley Online Library. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1520-6629\(199911\)27:6<643::aid-jcop2>3.o.co;2-b](https://doi.org/10.1002/(sici)1520-6629(199911)27:6<643::aid-jcop2>3.o.co;2-b)
- Christensen, Miyase & Jansson, André (2014). Complicit surveillance, interveillance, and the question of cosmopolitanism: Toward a phenomenological understanding of mediatization. *New Media & Society* 17:9, 1473–1491. <https://doi.org/10.1177/1461444814528678>
- Church, Karen & Oliveira, Rodrigo (2013). *What's up with WhatsApp? Comparing Mobile Instant Messaging Behaviors with Traditional SMS in Mobile HCI 2013* – Collaboration and Communication. 30 Aug. 2013 Munich, Germany. Saatavilla: 12.4.2019 http://www.ic.unicamp.br/~oliveira/doc/MHCI2013_Whats-up-with-whatsapp.pdf (luettu: 10.6.2019).
- Elo, Mika (2005). *Valokuvan Medium*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Frosh, Paul (2015). The gestural image: The selfie, photography theory, and kinesthetic sociability. *International Journal of Communication* 9 (2015), 1607–1628.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Ito, Mizuko (2005). *Intimate Visual Co-Presence*. 2005 Ubiquitous Computing Conference.
- Ito, Mizuko; Daisuke, Okabe & Misa, Matsuda (2005). *Personal, Portable, Pedestrian: Mobile Phones in Japanese Life*. Cambridge: MIT Press. <https://doi.org/10.1086/509084>
- Larsen, Jonas & Sandbye, Mette (2014). Introduction. Teoksessa: J. Larsen & M. Sandbye (toim.). *The New Face of Snapshot Photography. Digital Snaps: The New Face of Digital Photography*. London: I.B. Tauris. <https://doi.org/10.1177/0267323114545851e>
- Lee, Dong-Hoo (2010). Digital cameras, personal photography and the reconfiguration of spatial experiences. *The Information Society* 26:4, 266–275. <https://doi.org/10.1080/01972243.2010.489854>
- Lehmuskallio, Asko (2012). *Pictorial Practices in a "Cam Era" – Studying non-professional camera use*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere University Press.
- Lobinger, Katharina (2016). Photographs as things – photographs of things: A text-material perspective on photo-sharing practices. *Information, Communication & Society* 19:4, 475–488. Routledge. <https://doi.org/10.1080/1369118x.2015.1077262>
- Long, D. Adam & Perkins, Douglas D. (2003). Confirmatory factor analysis of the Sense of Community Index and development of a brief SCI. *Journal of Community Psychology*, 31, 279–296. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1002/jcop.10046>
- Malinen, Sanna (2016). *Sociability and sense of community among users of online services*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Tampere University Press.
- Matikainen, Janne (2009). *Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla*. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 3/2009. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- Matikainen, Janne & Villi, Mikko (2015). Aktiivinen yleisö? Tutkimus yleisön asenteista sisällön tuottamista ja jakelua sekä verkossa osallistumista kohtaan. *Media & viestintä* 38:3, 147–164. <https://doi.org/10.23983/mv.62088>
- McMillan, David W. (1996). Sense of community. *Journal of Community Psychology* 24:4, 315–325. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6629\(199610\)24:4<315::AID-JCOP2>3.O.CO;2-T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6629(199610)24:4<315::AID-JCOP2>3.O.CO;2-T)
- McMillan, David W. & Chavis, David M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology* 14:1, 6–23. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(198601\)14:1<6::AID-JCOP2290140103>3.O.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/1520-6629(198601)14:1<6::AID-JCOP2290140103>3.O.CO;2-I)
- Mirzoeff, Nicholas (2000). *An Introduction to visual culture*. London: Routledge.
- Nivala, Elina (2008). *Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehitys*. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Näsi, Allti (2014). *The Reader's Image: Amateur Photographs in the Finnish Newspaper*. Teoksessa: Brusila, Riitta & Vanhanen, Hannu (toim.). *Integrated Media in Change*. Rovaniemi: Lapland University Press.

- Obst, Patricia; Zinkiewicz, Lucy & Smith, Sandy (2002). Sense of community in science fiction fandom, Part 1: Understanding sense of community in an international community of interest. *Journal of Community Psychology* 30:1, 87–103. <https://doi.org/10.1002/jcop.1052>
- Paasivaara, Juhani & Nikkilä, Leena (2010). *Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Prieto-Blanco, Patricia (2016). (Digital) Photography, Experience and space in transnational families. Teoksessa: Gómez Cruz, Edgar & Lehmuskallio, Asko (toim.). *Digital Photography and Everyday Life – Empirical Studies on material visual practices*, 122–140. <https://doi.org/10.4324/9781315696768-9>
- Puustinen, Liina & Seppänen, Janne (2010). *Luottamuksen kuva: Lukijoiden näkemyksiä uutiskuvien uskottavuudesta*. Tampereen yliopisto, Sarja a 113 / 2010. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja.
- Quéau, Philippe (1996). Photo-virtuality. Teoksessa: Cassel, Alexis; Iglhaut, Stefan; Rötzer, Florian; Schneider, Nikolaus G. & Von Amelnuxen, Hubertus (toim.). *Photography after Photography. Memory and Representation in the Digital Age*. Munich: G+B Arts International.
- Rose, Gillian (2010). *Doing Family Photography: The Domestic, The Public and The Politics of Sentiment. Rematerialising Cultural Geography*. Kent, UK: Ashgate.
- Rotman, Dana; Goldpeck, Jennifer & Preece Jennifer (2009). *The community is where the rapport is – on sense and structure in the youtube community*. Proceedings of the fourth international conference on communities and technologies (C&T '09), 41–49. <https://doi.org/10.1145/1556460.1556467>
- Rotman, Dana & Wu, Philip (2014). Sense of community in virtual environments. Teoksessa: Leimeister, Jan Marco & Rajagopalan, Balaji (toim.). *Virtual communities*. New York: Routledge, 36–48.
- Saastamoinen, Mikko (2009). Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa: Filander, Karin & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.). *Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. 33–66.
- Sarason, Seymour B. (1974). *The Psychological Sense of Community: Prospects for a Community Psychology*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Sarvas, Risto & Frohlich, David M. (2011). *From Snapshots to Social Media: The Changing Picture of Domestic Photography*. London: Springer-Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-0-85729-247-6>
- Seppänen, Janne (2001). *Valokuvaa ei ole*. Helsinki: Musta Taide: Suomen valokuvataiteen museo.
- Serafinelli, Elisa (2017). Analysis of photo sharing and visual social relationships: Instagram as a case study, *Photographies* 10:1, 91–111. <https://doi.org/10.1080/17540763.2016.1258657>
- Slater, Don (1995). Domestic photography and digital culture. Teoksessa: Lister, Martin (toim.). *The photographic image in digital culture*, 129–146. London: Routledge.
- Stewart, W. David; Shamsasani, N. Prem & Rook, W. Dennis (2007). *Focus Group: Theory and Practice*. London: Sage Publications.
- Suoninen, Eero (1990). Kielen käyttö todellisuuden rakentajana. *Sosiologia* 27:3, 229–231.
- Tagg, John (1988). *The Burden of Representation: Essays on Photographies and Histories*. London: MacMillan.
- Tagg, John (1992). *Grounds of Dispute. Art History, Cultural Politics and the Discursive Field*. London: MacMillan.
- Tilastokeskus (2019). Tilastokeskus. *Joukkoviestintätilaston taulukkopalvelu*. Saatavilla: https://pxhopeaz.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/pdf/teksti_o6.pdf (luettu 10.6.2019).
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Van House, Nancy (2016). Outlook, Photographic Wayfaring, Now and to Come. Teoksessa: Gómez Cruz, Edgar & Lehmuskallio, Asko (toim.). *Digital Photography and Everyday Life*. Lontoo: Routledge, 274–282.
- Vaughn, Sharon; Schumm, Jeanne S. & Sinagub, Jane (1996). *Focus Group Interviews in Education and Psychology*. London: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452243641>
- Villi, Mikko (2010). Kuvallinen Päiväperhonen: Valokuva osana mobiiliviestintää. Teoksessa: Brusila, Riitta & Mäkiranta, Mari (toim.). *Kuvakulmia 2. Kirjoituksia kuvista, taiteellisista tuotannoista ja visuaalisista viesteistä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 87–100.
- Villi, Mikko (2014). Distance as the New Punctum. Teoksessa: Larsen, Jonas & Sandbye, Mette (toim.). *Digital Snaps: The New Face of Photography*. London: I.B. Tauris, 47–64.
- Villi, Mikko (2016). Photographs of place in phonespace: Camera phones as a location-aware mobile technology. Teoksessa Gómez Cruz, Edgar & Lehmuskallio, Asko (toim.). *Digital Photography and Everyday Life*. Lontoo: Routledge, 107–121. <https://doi.org/10.4324/9781315696768-8>
- Voydanoff, Patricia (2001). Conceptualizing community in the context of work and family. *Community, Work & Family* 4:2, 131–156. <https://doi.org/10.1080/713658928>